

Katarzyna GłąbickaUniwersytet Technologiczno-Humanistyczny
w Radomiu, Polska

KWESTIA UCHODŹCTWA I IMIGRACJI WE WSPÓŁCZESNEJ POLSCE

Kwestia migracji, do której zalicza się zarówno uchodźstwo, jak i imigrację nie jest zjawiskiem nowym. W czasach współczesnych nabiera jednak cech nowego problemu społecznego: stała się zjawiskiem masowym, uczestniczą w niej duże zbiorowości ludzkie o różnym stopniu integracji wewnętrznej, stanowi wyraz niezadowolenia, a także rodzaj protestu wobec panującego porządku społeczno-gospodarczego.

W 1991 r. Polska przyjęła konwencję genewską o statusie uchodźcy¹ i tym samym na jej terytorium mogą przybywać cudzoziemcy i występować z wnioskiem o nadanie statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej. W związku z tym problemy zagranicznych ruchów migracyjnych nabierają również w naszym kraju nowego znaczenia i wymagają poszukiwania kompleksowych sposobów ich rozwiązywania.

Wprowadzenie do problematyki migracyjnej

Jedną ze znamienych cech rozwoju społeczeństw była i jest ruchliwość przestrzenna, występująca w makro- i mikroskali. Współcześnie emigrację określa się jako: „ruch wędrowny ludności związany ze zmianą miejsca zamieszkania, także zbiorowość ludzi objętą tym ruchem”². lub jako „wyjazdy ludności z kraju za granicę na stałe oraz te z wyjazdów czasowych, które pod wpływem późniejszych decyzji, podjętych w nowym miejscu pobytu, zmieniają się w definitywną emigrację”³.

W rozumieniu większości demografów, zajmujących się problematyką ruchów wędrownych – za migrację uważa się złożony proces przemieszczeń przestrzennych ludności. Podobnie zdefiniowane jest to pojęcie w *Wielojęzycznym słowniku demograficznym*⁴: „Migracją lub ruchem migracyjnym w ścisłym znaczeniu nazywamy całokształt przesunięć prowadzących do zmiany miejsca zamieszkania osób, które przenoszą się z miejsca pochodzenia lub miejsca wyjazdu do miejsca przeznaczenia lub miejsca przyjazdu”.

¹ Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. „Dz. U.”, 1991 nr 119 poz. 515.

² *Encyklopedia PWN*, Warszawa 1984, s. 714.

³ T. Stępczyński, *Polacy w świecie*, Warszawa 1992.

⁴ *Wielojęzyczny słownik demograficzny*, Warszawa 1966.

Według *Encyklopedii ONZ*⁵ międzynarodowy termin „migracje” oznacza ruchliwość przestrzenną mieszkańców kraju lub regionu spowodowaną kataklizmami żywiołowymi, wojnami, gwałtownymi przemianami społecznymi lub naturalnymi przenosinami z miast do miast, ze wsi do wsi, ze wsi do miast i z miast na wieś, a także w celach zarobkowych z kraju do kraju. W myśl konwencji genewskiej uchodźcą jest osoba, która nie może lub nie chce powrócić do swojego kraju pochodzenia lub stałego pobytu z przyczyny uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swej rasy, religii, narodowości, członkostwa w pewnych grupach społecznych lub wyznawanych poglądów politycznych⁶. „Azylant” oznacza osobę, której udzielono przez państwo drugie schronienia, ze względu na fakt, że dany cudzoziemiec był ścigany lub prześladowany we własnym kraju za działalność polityczną, a uchodźca mandatoryjny – cudzoziemca uznanego za uchodźcę przez Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, zgodnie z jego mandatem wynikającym z konwencji genewskiej oraz Statutu Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, zatwierdzonego rezolucją Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych 428 (V) z dnia 14 grudnia 1950 r.

Emigracja posiada również swoiste cechy procesów społecznych⁷. Po pierwsze, jest zazwyczaj zjawiskiem masowym, to znaczy, że uczestniczą w niej znaczące liczebnie zbiorowości ludzkie o różnym stopniu integracji wewnętrznej. Po drugie, migracje stanowią w dużym stopniu wyraz niezadowolenia oraz protestu wobec panującego ładu społeczno-gospodarczego stwarzającego warunki – w tym również przymus – do emigracji. Po trzecie, jednostki i zbiorowości biorące udział w migracji podejmują przede wszystkim próby zmiany wywołujących ich protest niekorzystnej sytuacji, co prowadzi do kumulacji zachowań i w rezultacie do procesów społecznych, mających wpływ na gospodarkę. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie jednym z istotnych motywów decyzji migracyjnych ludności jest dążenie migranta do poprawy sytuacji materialnej swojej lub rodziny, uznanej za niezadowalającą w konfrontacji z wyobrażeniami o możliwości jej poprawy w przypadku wyjazdu za granicę⁸. Jest to charakterystyczne dla wszystkich form i kierunków migracji.

Skutki migracji

Następstwa migracji muszą być rozpatrywane z punktu widzenia krajów imigracyjnych i emigracyjnych.

Dla tych pierwszych zatrudnienie obcych pracowników oznacza zwiększenie rozmiarów zatrudnienia w sytuacji wyczerpania własnego potencjału siły roboczej, wysoką elastyczność zatrudniania obcych robotników. Nowi, młodzi, wykwalifikowani

⁵ E.J. Osmańczyk, *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1986.

⁶ *Konwencja o statusie uchodźców*, Genewa 1951.

⁷ T. Paleczny, *Idea powrotu wśród emigrantów polskich w Brazylii i Argentynie*, Wrocław 1991.

⁸ G. Chorążykiewicz, *Współczesne procesy migracyjne*, Studia i Materiały IPiSS, z. 6, Warszawa 1992.

przybysze to szansa rozwojowa. Jednak te pozytywne z punktu widzenia gospodarki krajów imigracyjnych skutki ekonomiczne pracy obcokrajowców powodują negatywne następstwa społeczne: nasilenie się napięć i konfliktów pomiędzy ludnością miejscową a obcymi robotnikami⁹. Stają się oni dodatkowymi konkurentami na rynku pracy, na rynku mieszkaniowym, w korzystaniu z różnych form opieki społecznej. Ponadto w wielu krajach pojawiają się problemy związane ze społeczną i kulturową adaptacją imigrantów. Rodzą się napięcia na tle religijnym, kłopotliwe okazują się bariery językowe i sposób myślenia w nowym kraju. Reakcją na te trudności bywa ksenofobia, nacjonalizm, a nawet szowinizm¹⁰.

Natomiast w krajach emigracyjnych panuje przekonanie, że emigracja złagodzi bezrobocie, zmniejszy nacisk rosnącej populacji na rynek pracy, a tym samym przyczyni się do rozładowania napięć społecznych. Przekazy pieniężne z zagranicy i przywożone oszczędności powinny zapewnić osobom pozostającym w kraju wzrost standardu życiowego, a państwu – poprawić bilans płatniczy. Istnieje pogląd, że inwestycje finansowe, pochodzące z oszczędności emigrantów, przyczynią się do wzrostu gospodarczego danego kraju. Istotne znaczenie dla wsparcia rozwoju powinny mieć uzyskane za granicą wysokie kwalifikacje zawodowe robotników¹¹. Jednak z drugiej strony jest to strata ludzi młodych i w pełni sił twórczych, posiadających często wysokie kwalifikacje i silną motywację do pracy, w wieku najbardziej wydajnym. Jest to strata dla kraju, w którym się wychowali i zdobyli wykształcenie, natomiast „zysk” dla kraju imigracyjnego.

Skutki międzynarodowych migracji są wielostronne; dotyczą zmniejszenia się bezrobocia i gęstości zaludnienia, głównie w skupiskach miejskich krajów rozwijających się. Powodują jednak ubytek fachowych, najwyżej kwalifikowanych pracowników (niezbędnych dla gospodarki kraju pochodzenia oraz jego społecznego rozwoju), zniekształcają strukturę wieku na obszarach wiejskich. Przekazywanie zarobków przynosi z drugiej strony lokalnej gospodarce pożyteczny i oczekiwany kapitał inwestycyjny, który jest w stanie skutecznie stymulować rozwój gospodarczy. Trudność polega na spowodowaniu takiego strumienia emigracji, który harmonizowałby z potrzebami rozwojowymi kraju pochodzenia oraz który odpowiadałby zapotrzebowaniu na siłę roboczą oraz zdolnościom jej wchłaniania przez kraje przyjmujące. Kraje te rekrutują i zatrudniają cudzoziemską siłę roboczą z powodów głównie natury gospodarczej. Czasem dochodzą również do głosu czynniki demograficzne takich krajów z za oceanu, jak np.: Australia, Kanada, Argentyna.

Najbardziej odczuwanym skutkiem imigracji przez kraje przyjmujące jest problem adaptacji imigrantów. Wielkim zadaniem wobec nowych przybyszów jest dysponowanie na ich rzecz infrastrukturą: mieszkaniem, opieką zdrowotną, świadczeniami socjalnymi i akcją edukacyjną. W wielu przypadkach struktury te nie odpowiadają miejscowym normom, przez co integracja imigrujących pracowników (i ich rodzin)

⁹ J. Rymarczyk, *Migracje siły roboczej do krajów EWG i jej konsekwencje społeczno-gospodarcze*, Poznań 1986, s. 11.

¹⁰ W. Anioł, *Współczesne ruchy migracyjne*, „Polityka Społeczna” nr 8, 1991, s. 38.

¹¹ J. Rymarczyk, *Migracje*, s. 158.

oraz uchodźców napotyka na bariery. Narastają napięcia społeczne, które z kolei skutkują wrogimi reakcjami społeczeństwa wobec cudzoziemców. We wspólnym życiu miejscowej ludności i imigrantów narastają konflikty.

W zakresie zabezpieczenia socjalnego przybycie młodych, cudzoziemskich pracowników powoduje wzrost napływów ze składek członkowskich w systemach ubezpieczeń społecznych, a obok tego także trwające latami roszczenia do świadczeń.

Postawy cudzoziemców po przyjeździe do danego kraju mogą być pozytywne (aktywny, samodzielny, otwarty), jak i negatywne (bierny, niesamodzielny, roszczeniowy czy nawet agresywny). To często ludzie nastawieni do życia pesymistycznie, niezdecydowani i bez pomysłu na swoją przyszłość. Mogą mieć również zaburzenia psychiczne, na przykład „sparaliżowanie poczuciem samotności po owdowieniu”. Wpływ na różnego rodzaju problemy natury psychicznej uchodźców mają zarówno sytuacje, jakie mają lub miały miejsce w kraju pochodzenia, jak również z szokiem kulturowym. Mogą się one objawiać na przykład biernością, apatią czy agresją, ale także mogą przybierać formę poczucia samotności oraz braku pewności odnośnie przyszłości i dezorganizacją życia codziennego – uzależnione jest to od konkretnej fazy szoku kulturowego¹². Nie można zapominać, że ponad 40% cudzoziemców przyjeżdża do Polski z krajów ogarniętych wojną.

Należy również pamiętać, że w większości przypadków są to ludzie, którzy pochodzą z zupełnie innego kręgu kulturowego, a na dodatek mają za sobą koszarne przeżycia. Żeby się usamodzielnic, ludzie ci muszą niejako nauczyć się żyć od nowa. To jest kwestia bariery językowej, kulturowej, odmienności religijnej, przyzwyczajenia do innego porządku społeczno-prawnego, czy też, nierzadko, doświadczanie długoletniego bezprawia i przemocy.

Cudzoziemcy są to osoby, które często doświadczyły cierpienia lub uszczerbku na zdrowiu zarówno fizycznym, jak i psychicznym. Nierzadko decyzja o wyjeździe i poszukiwaniu schronienia w innym państwie wynikała z faktu, że osoby te zostały wyłączone z dotychczasowego społeczeństwa. Wynika z tego, że są one bardziej narażone na proces marginalizacji także w państwie przyjmującym, stąd potrzeba wsparcia tej grupy migrantów poprzez działania integracyjne. Warto także zauważyć, że wyniki badań porównujące sytuację uchodźców, repatriantów i migrantów ekonomicznych wskazują, że uchodźcy są, pomimo udzielanej im pomocy, najbardziej zmarginalizowaną grupą migrantów¹³. Jest to ważne, tym bardziej że badania wskazują na stosunkowo wysoki potencjał adaptacyjny uchodźców przybywających do Polski¹⁴.

Migranci przymusowi i ekonomiczni różnią się od siebie nie tylko przyczyną, która stała się powodem opuszczenia swojego kraju, lecz także sposobem migracji czy przyśługującymi uprawnieniami w państwie przyjmującym. W przypadku migrantów eko-

¹² A. Chrzanowska, W. Klaus, *Integracja i pomoc społeczna wobec uchodźców w Polsce*, „Analizy, Raporty, Ekspertyzy” nr 8, 2007, s. 43.

¹³ *Integracja uchodźców w Polsce – w liczbach*, pod red. A. Kosowicz, A. Maciejko, Warszawa 2007, s. 46.

¹⁴ *Ibidem*, s. 47.

nomicznych państwo przyjmujące zezwala na pobyt na swoim terytorium, jednak w przeważających przypadkach bada równocześnie, czy taki cudzoziemiec będzie mógł żyć w kraju przyjmującym bez pomocy z jego strony. Migranci przymusowi natomiast w przypadku objęcia ich ochroną międzynarodową mają zagwarantowaną pomoc (w tym pomoc społeczną) ze strony władz państwa przyjmującego, dodatkowo są oni objęci podstawową opieką w trakcie ubiegania się o status uchodźcy. Wynika to z umów międzynarodowych i przepisów prawa europejskiego.

W państwach Unii Europejskiej (UE) ochrona międzynarodowa oznacza nie tylko objęcie cudzoziemca statusem uchodźcy na podstawie Konwencji Genewskiej, lecz także cudzoziemca objętego ochroną uzupełniającą na podstawie prawa UE. Komitet Europejski Rady Ministrów 11 stycznia 2005 r. przyjął opracowany w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej dokument *Propozycje działań w kierunku stworzenia kompleksowej polityki integracji cudzoziemców w Polsce*¹⁵. W opracowaniu tym zdefiniowane zostały cztery aspekty polityki integracyjnej, w obszarze których podejmowane są konkretne działania przy budowaniu tej polityki w Polsce¹⁶:

- aspekt polityczny, który dotyczy związków polityki integracyjnej z migracyjną, azylową, antydyskryminacyjną, zdrowotną, zatrudnienia, edukacyjną itd.;
- aspekt prawny, dotyczący wypracowania przepisów prawnych do realizacji polityki integracyjnej. Niektóre przepisy w Polsce, które są elementem polityki integracyjnej, wymagają doprecyzowania lub poszerzenia, istnieje też potrzeba stworzenia nowych przepisów prawnych w tym obszarze;
- aspekt instytucjonalny, który łączy się z określeniem instytucji odpowiedzialnych za realizację działań integracyjnych wobec cudzoziemców. Dotyczy on także badania potrzeb szkoleniowych i realizacji szkoleń, a także współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- aspekt merytoryczny dotyczy wiedzy o zjawisku integracji i procesach z nim związanych. Działania podejmowane w tym zakresie łączyć się będą z określeniem rodzajów grup, do których kierowana będzie pomoc integracyjna oraz rodzajami tej pomocy, a także właściwym przygotowaniem kadr pracujących z cudzoziemcami w obszarze ich integracji.

Wielu uchodźców ma niewielką nadzieję na powrót do domu. Dla nich jedynym rozwiązaniem jest budowa nowego życia i domu w kraju azylu oraz integracja z lokalną społecznością. W procesie integracji uczestniczy wiele podmiotów, od ministerstw i gmin poprzez organizacje pozarządowe, pracodawców, związki zawodowe, szkoły, opiekę zdrowotną po system bankowy, właścicieli nieruchomości.

Cechy migracji w Polsce

W Polsce w efekcie zmian politycznych, które nastąpiły w 1989 r., obserwuje się nowe trendy migracyjne. Polska przyjęła m.in. zasadę swobodnego przepływu osób.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ *Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne*, Warszawa 2013, s. 3.

W związku z tym zniesiono ograniczenia administracyjne, utrudniające lub uniemożliwiające obywatelom polskim swobodne wyjazdy za granicę, a cudzoziemcom – przyjazd do Polski. Swoistym symbolem tych przemian było zniesienie w 1989 r. kart przekroczenia granicy – dokumentu umożliwiającego administracji państwowej kontrolę nad wyjazdami, przyjazdami i okresem pobytu za granicą obywateli polskich oraz cudzoziemców w Polsce.

Po 1990 r. uznano Polskę za kraj bezpieczny i zaprzestano uwzględniać wnioski azylowe składane przez obywateli polskich za granicą. W 1991 r. Polska przyjęła Konwencję genewską o statusie uchodźcy i tym samym na terytorium Polski mogą przybywać cudzoziemcy i występować z wnioskiem o nadanie statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej. W latach 90. XX wieku zaobserwowano nowe zjawisko, jakim jest nielegalna migracja do lub przez terytorium Polski. Zjawisko nielegalnego przekraczania granicy ma miejsce głównie na wschodniej granicy Polski, która jest jednocześnie zewnętrzną granicą UE. Nielegalna migracja występuje również na tych odcinkach, gdzie pewne grupy imigrantów nie spełniają warunków legalności wjazdu. Przejawia się to w uśiłowaniu wjazdu na terytorium Polski na podstawie fałszywych wiz, paszportów, nieważnych zaproszeń lub voucherów, lub też nielegalnego przekroczenia zielonej granicy.

Druga kwestia to zmiana po legalnym wjeździe do Polski deklarowanego celu podróży z turystycznego na rzecz migracji tranzytowej przez jej terytorium ku granicy zachodniej i dalszej nielegalnej migracji do państw Europy Zachodniej.

Nową formą są w Polsce migracje niepełne¹⁷. Migracja niepełna to rodzaj masowych przemieszczeń ludności między krajami, które posiadają trzy cechy: są to bardzo krótkie jednorazowe pobyty w kraju docelowym, wyjazdy te stanowią istotne źródło części dochodów gospodarstwa domowego oraz na ogół nie respektują reguł administracyjnych dotyczących cudzoziemców, stąd nie są ujęte w statystykach migracyjnych. W ostatnich latach napływa do Polski 3–5 miliony rocznie cudzoziemców, którym można przypisać tę formę migracji. Najważniejszą liczebnie grupą cudzoziemców uczestniczących w tej formie i przybywających do Polski są Ukraińcy. Większość handlowała, ale również wykonywała różne prace najemne, nigdzie nie zarejestrowane.

Wśród cudzoziemców napływających do Polski są turyści, biznesmeni, pracownicy zagraniczni, imigranci ekonomiczni, migranci tranzytowi, uciekinierzy wojenni, poszukiwacze azylu i uchodźcy, studenci i uczniowie, migranci niedobrowolni (migrujący z powodu klęski żywiołowej, konfliktów zbrojnych, wojny, braku szans na poprawę warunków egzystencji). W związku z tym problemy zagranicznych ruchów migracyjnych nabierają również w naszym kraju nowego znaczenia i wymagają poszukiwania kompleksowych sposobów ich rozwiązywania. Ogólna liczba cudzoziemców legalnie przebywających na terenie Polski nadal nie jest duża w stosunku do liczby jej ludności. Zgodnie z danymi statystycznymi Urzędu do Spraw Cudzoziemców¹⁸ w 2012 r. wy-

¹⁷ M. Okólski, *Imigranci. Przyczyny napływu, cechy demograficzno-społeczne, funkcjonowanie w społeczeństwie polskim*, „Prace Migracyjne” nr 17, 1998, s. IX.

¹⁸ www.udsc.gov.pl.

dano 3699 decyzji przyznających zezwolenie na osiedlenie się cudzoziemcom, 34 478 decyzji przyznających zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony oraz 861 decyzji przyznających status rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich. Według stanu na dzień 31 grudnia 2012 r. 111 971 cudzoziemców posiadało ważne karty pobytu (osoby objęte ochroną międzynarodową oraz pozostali cudzoziemcy), z tego 47 908 osób – karty pobytu w związku z pozwoleniem na osiedlenie się, 54 503 osoby – karty pobytu w związku z pozwoleniem na zamieszkanie na czas oznaczony, a 5722 osoby – karty pobytu w związku z decyzją o przyznaniu statusu rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich¹⁹.

Wyniki spisu ludności i mieszkań z 2011 r. wykazały, że około 98,2% (37 820,7 tys.) stałych mieszkańców naszego kraju wskazało Polskę jako kraj swego urodzenia, niecałe 1,8% (674,9 tys.) urodziło się za granicą, a dla 0,04% ludności (16,2 tys.) – kraj urodzenia nie został ustalony. Większość z nich to osoby urodzone przed rokiem 1945 (czyli w ówczesnych granicach Polski) bądź dzieci obywateli polskich urodzone stosunkowo niedawno za granicą. Zdecydowana większość urodzonych za granicą ma obywatelstwo polskie, tylko niespełna 7% (47 tys.) wśród tych osób to cudzoziemcy. Wyniki spisu 2011 r. wykazały, że wśród stałych mieszkańców Polski ponad 99,8% (38 445,6 tys. osób) to obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, ponad 0,1% stanowią cudzoziemcy, tj. osoby bez polskiego obywatelstwa (57,5 tys.). Ogólna liczba cudzoziemców przebywających w Polsce jest jednak większa, ponieważ imigranci przebywający czasowo (stali mieszkańcy innych krajów) nie byli wliczani do ludności Polski faktycznie zamieszkałej. Część z nich – przebywający lub zamierzający przebywać w Polsce 12 miesięcy lub więcej – to ludność rezydująca²⁰.

Nadanie statusu uchodźcy na terytorium RP

Oficjalna definicja uchodźcy zawarta jest w art. 1A Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, sporządzonej w Genewie 28 lipca 1951 r.²¹ Jej zasadniczy element stanowi, że uchodźcą jest osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa”²². Zapis ten jest podstawą przyznania statusu uchodźcy w Polsce zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na tery-

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne*, Warszawa 2013, s. 18.

²¹ „Dz. U.”, 1991, nr 119, poz. 515.

²² Przepisy konwencji obowiązują (również w zakresie definicji uchodźcy) w Polsce bezpośrednio, Konwencja jest bowiem umową międzynarodową ratyfikowaną przez Prezydenta RP za zgodą Sejmu RP, wyrażoną w ustawie. Dodatkowo, definicja uchodźcy została, dosłownie za Konwencją, powtórzona w art. 13 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP („Dz. U.”, 2006, nr 234, poz. 1695, ze zm.).

torium RP²³. Definicja uchodźcy, z mocy wyraźnych postanowień Konwencji, obejmuje również bezpieczeństwa²⁴. W świetle polskiego prawa osoby takie również są cudzoziemcami, ponieważ nie posiadają polskiego obywatelstwa. W stosunku do bezpieczeństwa za ich kraj pochodzenia uważa się kraj, w którym znajdowało się ich miejsce zamieszkania, mówiąc dokładniej – kraj, w którym zbiegały ich zasadnicze interesy życiowe, jak mieszkanie, praca czy rodzina. Nie jest wykluczone, że ustalenie kraju pochodzenia osoby nieposiadającej obywatelstwa żadnego państwa będzie w praktyce utrudnione.

Wniosek o nadanie statusu uchodźcy składa cudzoziemiec osobiście w placówce polskiej Straży Granicznej, przez którą przekracza się polską granicę. Będąc na terytorium Polski można złożyć wniosek o nadanie statusu uchodźcy tylko w oddziale Straży Granicznej przy Urzędzie do spraw Cudzoziemców w Warszawie. Każda osoba składająca wniosek o nadanie statusu uchodźcy musi to zrobić osobiście. Jeśli jest cudzoziemiec w Polsce ze swoją rodziną i członkowie rodziny także chcą się ubiegać o nadanie statusu uchodźcy, muszą wszyscy (także dzieci) osobiście stawić się przy składaniu wniosku. Złożenie wniosku o nadanie statusu uchodźcy rozpoczyna postępowanie administracyjne w sprawie nadania statusu uchodźcy.

Wniosek o nadanie statusu uchodźcy jest jednocześnie wnioskiem o udzielenie ochrony uzupełniającej oraz zgody na pobyt tolerowany.

Ochrona uzupełniająca

Dla osób, które nie spełniają warunków uzyskania statusu uchodźcy, ale mogłyby doznać krzywdy w swoim kraju pochodzenia, gdyby musiały do niego powrócić, wprowadzono dodatkową formę ochrony: ochronę uzupełniającą. Przysługuje ona tym osobom, które w rzeczywisty i bezpośredni sposób są narażone na doznanie poważnej krzywdy. Zgodnie z przepisami prawa „poważna krzywda” oznacza²⁵, że:

- wobec danej osoby wydany zostanie wyrok kary śmierci lub wykonana zostanie egzekucja,
- dana osoba będzie torturowana albo zostanie potraktowana lub ukarana w poniżający lub nieludzki sposób,
- życie lub zdrowie danej osoby jest zagrożone w związku z konfliktem zbrojnym, który panuje w jej kraju.

Konieczne jest spełnienie przynajmniej jednej z przesłanek poważnej krzywdy, określonych w przepisach. Może zdarzyć się, że w przypadku danej osoby spełnione będą dwie lub nawet wszystkie trzy przesłanki, ale nie jest to konieczne.

²³ „Dz. U.”, 2006, nr 234, poz. 1695, ze zm.

²⁴ Bezpaństwowi nazywani są także apatrydami lub apolidami.

²⁵ Projekt „Edukacja dla Integracji – Partnerstwo na Rzecz Uchodźców”. Projekt sfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL.

Ochrony uzupełniającej nie udziela się, gdy na części terytorium kraju, z którego pochodzi cudzoziemiec, sytuacja jest bezpieczna i można bez przeszkód przenieść się do tej spokojnej części kraju, w której życie i zdrowie nie będzie zagrożone.

Ochronę uzupełniającą można odebrać. Szef Urzędu do spraw Cudzoziemców pozbawia (zawsze) ochrony uzupełniającej, gdy:

- zmieniły się okoliczności w kraju pochodzenia i ochrona uzupełniająca nie jest już dłużej potrzebna (osoba, której udzielono ochrony uzupełniającej może wrócić do swojego kraju bez obawy o życie i zdrowie) – taka zmiana okoliczności musi być trwała;
- po udzieleniu ochrony uzupełniającej, osoba, której ja przyznano:
 - a) popełniła zbrodnię przeciwko ludzkości, pokojowi lub zbrodnię wojenną,
 - b) zachowała się w sposób sprzeczny z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych,
 - c) popełniła zbrodnię na terytorium Polski,
 - d) stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski;
- podała w czasie postępowania nieprawdziwe informacje, która zadecydowała o udzieleniu jej ochrony uzupełniającej; jeżeli jednak ktoś podał nieprawdziwe informacje i wciąż spełnia warunki udzielenia ochrony uzupełniającej (np. w razie powrotu do kraju pochodzenia może zostać poddany torturom), nie pozbawia się go ochrony uzupełniającej.

W przypadku uzyskania ochrony uzupełniającej cudzoziemiec może otrzymać polski dokument podróży, gdy nie dysponuje własnym, ważnym dokumentem podróży. W tym celu cudzoziemiec musi złożyć wniosek w odpowiednim Urzędzie Wojewódzkim.

Polski dokument podróży ma taką funkcję jak paszport (pozwala posiadaczowi przekraczać granice). Nie jest jednak polskim paszportem, który wydaje się wyłącznie obywatelom polskim.

Osobie, której udzielono ochrony uzupełniającej wydaje się również kartę pobytu (polski dokument potwierdzający tożsamość cudzoziemca i jego prawo do legalnego pobytu w Polsce, w okresie, na który została wydana karta). Otrzymanie ochrony uzupełniającej daje cudzoziemcowi prawo do bezpłatnego uczestnictwa w rocznym programie integracyjnym.

Azyl

W prawodawstwie polskim udzielenie azylu i przyznanie statusu uchodźcy nie są ze sobą równoznaczne, jak ma to miejsce w większości innych państw. Cudzoziemcowi można, na jego wniosek, udzielić azylu w Rzeczypospolitej Polskiej, gdy 1) jest to niezbędne do zapewnienia mu ochrony, 2) gdy przemawia za tym ważny interes Rzeczypospolitej Polskiej (w odróżnieniu od statusu uchodźcy). Cudzoziemcowi, któremu udzielono azylu, udziela się zezwolenia na osiedlenie się²⁶.

²⁶ Polskie Forum Migracyjne oraz www.msz.gov.pl.

Cudzoziemiec, który składa wniosek o udzielenie azylu, przebywając:

- na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jest obowiązany poddać się pobraniu odcisków linii papilarnych i fotografowaniu;
- za granicą, jest obowiązany dołączyć do wniosku fotografię i po przybyciu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizey pobytowej w celu udziału w postępowaniu w sprawie o udzielenie azylu lub w związku z udzieleniem mu azylu – poddać się pobraniu odcisków linii papilarnych.

Wniosek powinien być złożony do konsula RP lub komendanta Straży Granicznej.

Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych²⁷

Cudzoziemcowi udziela się zgody na pobyt ze względów humanitarnych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli zobowiązanie go do powrotu:

- 1) może nastąpić jedynie do państwa, w którym, w rozumieniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.:
 - a) zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego lub
 - b) mógłby on zostać poddany torturom albo niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, lub
 - c) mógłby być zmuszony do pracy, lub
 - d) mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarany bez podstawy prawnej, lub
- 2) naruszałoby jego prawo do życia rodzinnego lub prywatnego, w rozumieniu przepisów Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., lub
- 3) naruszałoby prawa dziecka, określone w Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu.

Zgoda na pobyt tolerowany

Osobie, która nie spełnia warunków przyznania statusu uchodźcy i ochrony uzupełniającej może być udzielona zgoda na pobyt tolerowany. Zagadnienie pobytu tolerowanego w Polsce uregulowane zostało szczegółowo w Ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 czerwca 2003 r.

Zgodę na pobyt tolerowany można otrzymać wtedy, gdy po powrocie do kraju pochodzenia groziłoby cudzoziemcowi niebezpieczeństwo, że zostanie zabity, uwięziony

²⁷ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach. Rozdział 3, art. 348. „Dz. U.”, 2013, poz. 1650.

albo zatrzymany, torturowany lub poniżany, zmuszany do pracy bądź niesprawiedliwie osądzony²⁸.

Zgodę na pobyt tolerowany można otrzymać również wtedy, gdy wydalenie z Polski:

- narusza prawo cudzoziemca do życia rodzinnego,
- narusza prawa dziecka cudzoziemca lub zaburzyłoby jego prawidłowy rozwój,

Zgoda na pobyt tolerowany nie uprawnia do uczestnictwa w programie integracyjnym (w przeciwieństwie do statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej).

Osoba, która uzyskała zgodę na pobyt tolerowany, może ubiegać się w Polsce o pomoc społeczną tylko w postaci schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania i zasiłku celowego (przeznaczonego na najbardziej podstawowe potrzeby). Otrzymanie zgody na pobyt tolerowany oznacza:

- prawo do pozostania w Polsce;
- możliwość podjęcia pracy bez konieczności uzyskania zezwolenia;
- prawo prowadzenia własnej działalności gospodarczej;
- ubezpieczenie zdrowotne pod warunkiem podjęcia pracy lub zarejestrowania się w Urzędzie Pracy jako osoba bezrobotna;
- prawo do bezpłatnej nauki w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Cudzoziemiec, który otrzymał zgodę na pobyt tolerowany, otrzymuje kartę pobytu. Jest ona ważna przez rok, a wydaje ją i wymienia organ, który udzielił zgody na pobyt tolerowany (wyjątek – jeżeli zgody udzieliła Rada do spraw Uchodźców, czynności tych dokonuje Szef Urzędu do spraw Uchodźców). Kartę pobytu należy zwrócić niezwłocznie po doręczeniu dokumentu potwierdzającego nabycie obywatelstwa polskiego, decyzji ostatecznej o cofnięciu zgody na pobyt tolerowany, decyzji o nadaniu statusu uchodźcy, decyzji o udzieleniu ochrony uzupełniającej, decyzji o udzieleniu zezwolenia na osiedlenie się, a także w dniu zawiadomienia Szefa Urzędu o rzeczeniu się prawa do korzystania ze zgody na pobyt tolerowany. Zgody na pobyt tolerowany może udzielić: wojewoda, Szef Urzędu do spraw Cudzoziemców, Rada do Spraw Uchodźców. Zgody na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udziela się, jeżeli wydalenie cudzoziemca²⁹:

- mogłoby nastąpić jedynie do kraju, w którym zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, w którym mógłby zostać poddany torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu lub być zmuszony do pracy lub pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo być ukarany bez podstawy prawnej w rozumieniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.,
- naruszałoby prawo do życia rodzinnego w rozumieniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 li-

²⁸ Ibidem, art. 351.

²⁹ Ibidem.

stopada 1950 r. lub naruszałoby prawa dziecka określone w Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu (wyjątek – jeżeli dalszy pobyt cudzoziemca na terytorium Polski stanowi zagrożenie obronności lub bezpieczeństwa państwa albo bezpieczeństwa i porządku publicznego),

- jest niewykonalne z przyczyn niezależnych od organu wykonującego decyzję o wydaleniu i od cudzoziemca.

W stosunku do cudzoziemca, który uzyskał zgodę na pobyt tolerowany, nie można wydać decyzji o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ani też decyzji o wydaleniu. Pobyt tolerowany wygasa z mocy prawa z dniem³⁰:

- 1) nadania mu statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej lub
- 2) nabycia przez niego obywatelstwa polskiego, lub
- 3) pisemnego zawiadomienia przez niego organu Straży Granicznej o zrzeczeniu się prawa do korzystania odpowiednio ze zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany, lub
- 4) uzyskania przez niego zezwolenia na pobyt stały.

Decyzja o udzieleniu cudzoziemcowi zgody na pobyt tolerowany wygasa także z mocy prawa z dniem udzielenia mu zgody na pobyt ze względów humanitarnych.

Ochrona czasowa cudzoziemców

Ochrona czasowa dotyczy cudzoziemców, którzy przybywają do Polski masowo, ponieważ tam skąd pochodzą toczy się wojna, wojna domowa lub konflikt etniczny, miała miejsce obca inwazja lub dochodzi do rażących naruszeń praw człowieka. Udzielana jest do momentu, kiedy możliwy staje się bezpieczny powrót do uprzedniego miejsca zamieszkania, jednak nie dłużej niż na rok (istnieje możliwość jej dwukrotnego przedłużenia na okres 6 miesięcy)³¹.

Jeżeli po upływie roku nie ustaną przeszkody do bezpiecznego powrotu cudzoziemców do uprzedniego miejsca ich zamieszkania, okres ochrony czasowej przedłuża się o dalsze 6 miesięcy, jednak nie więcej niż dwa razy. Osoba, której udziela się ochrony czasowej uzyskuje:

- kartę pobytu i zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony ważne rok,
- bezpłatne zakwaterowanie i wyżywienie (jeżeli nie posiada własnych dochodów),
- prawo do bezpłatnej opieki medycznej, prawo do pracy – cudzoziemiec może pracować na takich samych zasadach jak obywatel polski (nie potrzebuje specjalnego zezwolenia na pracę),

³⁰ Ibidem, art. 348.

³¹ „Dz. U.”, 2016, poz. 783. Ustawa z dnia 20 maja 2016 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, art. 106.

- prawo do prowadzenia działalności gospodarczej na takich samych zasadach jak obywatel polski, prawo do nauki w szkołach podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych (licea, technika) oraz wyższych (na takich samych zasadach jak obywatel polski),
- możliwość uzyskania polskiego dokumentu podróży, o ile nie posiada innego.

Cudzoziemcom masowo przybywającym do Rzeczypospolitej Polskiej, którzy opuścili swój kraj pochodzenia lub określony obszar geograficzny, z powodu obcej inwazji, wojny, wojny domowej, konfliktów etnicznych lub rażących naruszeń praw człowieka, można udzielić ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez względu na to, czy ich przybycie miało charakter spontaniczny, czy też było wynikiem pomocy udzielonej im przez Rzeczpospolitą Polską lub społeczność międzynarodową.

Cudzoziemcowi korzystającemu z ochrony czasowej Szef Urzędu zapewnia opiekę medyczną oraz przyznaje pomoc przez zakwaterowanie i wyżywienie³², a korzystający z ochrony czasowej jest obowiązany poddać się pobraniu odcisków linii papilarnych i fotografowaniu. W uzasadnionych przypadkach cudzoziemiec jest obowiązany poddać się badaniom lekarskim oraz niezbędnym zabiegom sanitarnym ciała i odzieży. Pobranie odcisków linii papilarnych, fotografowanie oraz przeprowadzenie badań lekarskich i zabiegów sanitarnych ciała i odzieży cudzoziemców zapewnia komendant oddziału Straży Granicznej, obejmującego terytorialnym zasięgiem działania m.st. Warszawę. Jeżeli małżonek lub małoletnie dziecko cudzoziemca korzystającego z ochrony czasowej przebywa poza terytorium RP, Prezes Urzędu podejmuje działania mające na celu połączenie rodziny.

Prezes Urzędu może podjąć działania mające na celu połączenie cudzoziemca korzystającego z ochrony czasowej z innymi jego bliskimi krewnymi, którzy bezpośrednio przed przybyciem cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej prowadzili z nim wspólne gospodarstwo domowe i pozostawali na jego całkowitym lub częściowym utrzymaniu. Osobom tym wydaje się wizy i udziela zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony.

Po zakończeniu okresu ochrony czasowej Prezes Urzędu podejmuje działania mające na celu umożliwienie powrotu cudzoziemcom do kraju pochodzenia lub na obszar, z którego przybyli.

Wszystkie formy wsparcia na rzecz cudzoziemców są finansowane z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wewnętrznych, ze środków będących w dyspozycji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców³³.

³² Ibidem, art. 112.

³³ K. Głąbicka, *Praca socjalna z uchodźcami, emigrantami w środowisku lokalnym*, Warszawa 2014.

Zakończenie

W świadomości dotyczącej integracji cudzoziemców ze społecznością lokalną istnieje znaczny rozdźwięk pomiędzy sposobem postrzegania kwestii związanych z obecnością cudzoziemców a rzeczywistością. Postrzeganie zniekształcają na przykład prezentowane w mediach utarte opinie na temat określonych grup, takich jak osoby ubiegające się o nadanie statusu uchodźcy, imigranci przebywający nielegalnie na terenie kraju lub imigranci, którzy wyróżniają się wyglądem bądź pochodzą ze środowisk o innej kulturze, języku bądź religii. Dzięki kampaniom podnoszącym świadomość można uwypuklić rzeczywiste doświadczenia związane z migracją i warunkami życia migrantów oraz zmiany w społeczeństwie i korzyści dla miast, regionów i państw zamieszkania. Można skupić się na określonej sytuacji danej miejscowości, ponieważ ludziom łatwiej jest umieścić abstrakcyjne zjawiska, takie jak migracja i integracja, w kontekście pozwalającym skonfrontować przypuszczenia z danymi i faktami dotyczącymi społeczności, którą znają najlepiej. Kluczowe jest także angażowanie społeczności przyjmujących działania, w ramach których rozwijają się kontakty między imigrantami a społecznością przyjmującą. Celem działań skierowanych do społeczeństwa przyjmującego powinno być przede wszystkim:

- zwiększenie akceptacji dla zjawiska migracji wśród mieszkańców Polski,
- poprawa komunikacji z przedstawicielami innych kultur,
- walka i przełamywanie panujących powszechnie stereotypów,
- zwiększenie poziomu wiedzy na temat przyczyn migracji z krajów pochodzenia, społeczności migrantów obecnych w naszym kraju, ich kultur i religii,
- budowanie akceptacji dla odmienności kulturowych oraz etnicznych; wyczerpanie społeczeństwa na zagadnienia związane z wielokulturowością i różnicowaniem etnicznym,
- tworzenie obiektywnego wizerunku migrantów w mediach.

Natomiast wśród działań wspierających społeczności migrantów powinno nastąpić wzmocnienie pozycji cudzoziemców i organizacji ich skupiających poprzez zwiększenie ich zdolności do współpracy z organizacjami tak zwanego „głównego nurtu” i do uczestniczenia w życiu społecznym i publicznym. Nowo przybyli cudzoziemcy mają różny potencjał i wiele nadziei na rozwój posiadanego kapitału, wiedzy i zasobów przez nabywanie dodatkowych umiejętności w trakcie procesu integracji. Imigranci chcą także poprawiać swoją sytuację życiową, pokonując przeszkody osobiste i instytucjonalne, które uniemożliwiają im dostęp do dóbr, usług i praw. Dążą do zwiększenia swego uczestnictwa w życiu publicznym oraz zdolność do prowadzenia niezależnego i godnego życia podyktowanego własnymi, świadomymi wyborami.

Streszczenie

Artykuł porusza teoretyczne aspekty procesów migracyjnych we współczesnym świecie. Dokonuje diagnozy społecznych skutków migracji oraz jej cech we współczesnej Polsce. Zostały w nim również poddane analizie prawne aspekty pobytu cudzoziemców na terytorium RP w ramach: nadania statusu uchodźcy, ochrony uzupełniającej, ochrony czasowej, azylu, zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany. W związku z tym problemy zagranicznych ruchów migracyjnych nabierają również w naszym kraju nowego znaczenia i wymagają poszukiwania kompleksowych sposobów ich rozwiązywania.

Summary

THE QUESTION OF REFUGEE AND IMMIGRATION IN CONTEMPORARY POLAND

The article described the theoretical aspects of migration processes in the contemporary world. It has made the diagnosis of the social consequences of migration and its characteristics in contemporary Poland. It has analysed legal aspects of residence of foreigners on the territory of the Republic of Poland within the framework of the: granting refugee status, subsidiary protection, temporary protection, asylum, permission to stay on humanitarian grounds or for tolerated stay. Therefore, the problems of foreign migration flows are also in our country a new meaning and require seeking comprehensive ways to solve them.

Słowa kluczowe: uchodźstwo, migracje, integracja, pomoc, wsparcie.

Keywords: displaced persons, migration, refugees, integration, aid, support.

Bibliografia

- Ager Alastair, Strang Alison, *Indicators of Integrations*. Final report. „Home Office Development and Practice Report” nr 28/2004, dostępny na stronie: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/dpr28.pdf>.
- Arcimowicz Jolanta, *Jak wypadamy w roli gospodarzy? Cudzoziemcy i ich prawa w działalności Rzecznika Praw Obywatelskich*, Warszawa 2003.
- Auleytner Julian, Głębicka Katarzyna, *Polskie kwestie socjalne na przełomie wieków*, Warszawa: WSP TWP, 2001.
- Auleytner Julian, *Polityka społeczna w Polsce i w świecie*, Warszawa: WSP TWP, 2012.
- Chrzanowska Aleksandra, Klaus Witold, *Integracja i pomoc społeczna wobec uchodźców w Polsce*, wyd. SIP, „Analizy, Raporty, Ekspertyzy” nr 8, 2007.
- Florczak Agnieszka, *Uchodźcy w Polsce. Między humanitaryzmem a pragmatyzmem*, Toruń 2003.

- Głąbicka Katarzyna, *Europejski model socjalny*, Radom: wyd. PR, 2012.
- Głąbicka Katarzyna, *Praca socjalna z uchodźcami, emigrantami w środowisku lokalnym*, Warszawa: wyd. CRZL, 2014.
- Grzymała-Moszczyńska Halina, *Uchodźcy. Podręcznik dla osób pracujących z uchodźcami*, Kraków 2000.
- Hryniewicz Justyna, *Uchodźcy w Polsce. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa: wyd. Difin, 2005.
- Jasiakiewicz Agnieszka, *Pomoc integracyjna dla uchodźców*, [w:] *Prawne uwarunkowania integracji uchodźców w Polsce. Komentarz dla praktyków*, red. Witold Klaus, Warszawa 2006.
- Krajobrazy migracyjne Polski*, red. Paweł Kaczmarczyk, Magdalena Lesińska, Warszawa: wyd. OBM UW, 2012.
- Majdzińska Karolina, *Trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą*, Warszawa: wyd. MCPS, 2007.
- Nowicka E., *Polacy czy cudzoziemcy. Polacy za wschodnią granicą*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos, 2000
- Nowicka Ewa, Cieślińska Barbara (red.), *Wędrowcy i migranci – pomiędzy marginalizacją a integracją*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos, 2005.
- Nowicka Ewa, *Świat człowieka-świat kultury*, Warszawa: Wyd. Nauk. PWN, 2013.
- Obszary i formy wykluczenia etnicznego w Polsce*, red. Aleksandra Jasińska-Kania, Łoziński Sławomir, Warszawa: wyd. Scholar, 2009
- Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*, Warszawa: wyd. URM, 2012
- Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne*, Warszawa: MPiPS, 2013
- Prawne uwarunkowania integracji uchodźców*, red. Witold Klaus, Warszawa: Wyd. SIP, 2008.
- Sierpowska Iwona, *Pomoc społeczna jako administracja świadcząca*, Warszawa: wyd. Lex, 2012
- Transformacja problemów globalnych świata u progu XXI w.*, red. Stanisław Otok, Warszawa: wyd. WSP TWP, 2013.
- Uchodźcy w polskim społeczeństwie*, Warszawa: wyd. Vox Humana, 2011.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 2017.04.20.

Data wstępnej akceptacji artykułu przez Redakcję: 2017.05.05.